

En operationssköterskas minnen från ortopedkliniken på Norrbackainstitutet.

Florence Ahlström, Legitimerad sjuksköterska

Jag är så tacksam för att jag är född på landet av vidsynta föräldrar som manade mig till utbildning.

Jag utbildades till operationssjuksköterska i Kalmar 1958, vilket var 1:a året som Medicinalstyrelsen gav ut legitimation till sjuksköterskor.

Först tjänstgjorde jag på ett odelat lasarett i Borgholm, sedan som anestesisköterska på Serafimerlasarettet och därefter blev det dags för ortopedoperation på Norrbackainstitutet.

Norrbackainstitutet (NBI) invigdes 1935 och var en av de fem vanförestalter i Sverige, där funktionshindrade barn och ungdomar gick i internatskola. Här fanns yrkesskola, vad jag minns i bl.a. sadel- och skomakeri, snickeri, möbeltapetsering och fotografering. Som mest fanns 250 yrkesinriktade elever och 50 elever i realskola.

Jag deltog i en studiecirkel hos läraren i foto, där alla deltagarna skulle tävla om bästa naturbild. Min bild var en nyponbuske med röda bär och en tall bakom där toppen vajade för vinden oskarpt, med den vann jag stolt en tavla som första pris. Tavlan pryder fortfarande sin plats.

På Norrbacka bildades 1959 Sveriges första idrottsförening för handikappade.

1971 inordnades vård och verkstäder under Karolinska sjukhuset och skol- och internatverksamhet upphörde eftersom barnen enligt lag tvingades studera i kommunala skolor.

Ortopedläkaren Åke Hjelmstedt, som hade slutat på Serafimerlasarettet och flyttat till NBI frågade om jag ville komma dit i stället. "Där råder du dig själv utan narkosläkare" minns jag han sade.

Även Sten Friberg d.y. rekommenderade mig också att söka dit, där hans far var professor. Det kändes smickrande att han litade så mycket på mitt kunnande.

När jag kom första dagen, någon gång i september 1962, för att presentera mig för husmor, och ovetande om vanförestaltens innebörd, så möttes jag av många spastiska barn sittande i sina rullstolar i solskenet vid entrén. Jag blev något konfunderad. Väl inne hos

husmor blev min fundersamhet klarlagd. Hon berättade även om sin tidigare tjänstgöring i Korea, där hon som ogift adopterade en son. Tufft!

Husmor var betydelsefull, för hos henne fick vi i början hämta lönen i pengar, men senare övertogs det av modernare regelverk.

Eftersom jag blivit rekommenderad till tjänsten så tog jag mig friheten att kräva två lönegrader högre lön än vad tjänsten var berättigad till, från lönegrad 9 till 11, vilket godkändes av direktionen.

När jag började 1962 som anestesisköterska bestod Ortopedkliniken av två permanenta läkare på mottagningen, Stig Jonsäter och Stig Malmgren, och en sjuksköterska, syster Aina. På röntgenavdelningen fanns en läkare och två sjuksköterskor som oftast var ovänner. Det fanns ett sadelmakeri, två sjukgymnaster och 4 vårdavdelningar, varav en barnavdelning. På operationsavdelningen med två salar arbetade tre sjuksköterskor- Kerstin som chef, Monica Fischer och jag, samt tre biträden, Clara Ericsson, Elly Gustavsson och Karin Åhlin. På gipssalen arbetade två alltiallo-madammer. Eftersom verksamheten ökade och operationerna blev flera, så anställdes två duktiga operationsassistenter, Christina Jellbring och Madelene Narding och senare Margit Jogmar. Kerstin Lillemor Hamberg anställdes som narkosköterska när jag fick tjänstledigt och gick 6 månaders anestesikurs i Göteborg 1965.

Många av läkarna flyttade efter en tid till andra ortopedkliniker i landsorten. Tex. Hilding Wetzenstein, Gustaf Göthlin och Carl Linton arbetade i Kalmar, Acke Jernberger i Norrköping. Åke Hjelmstedt blev barnortoped i Uppsala och Nils Rydell flyttade till St. Göran. När Hilding Wetzenstein hade fått överläkartjänsten i Kalmar, min skolstad, ordnades avskedskaffe ute på gården i solskenet. Han fick ett flaggspel till sin älskade segelbåt. I talet som jag höll fick några flaggor påhittad betydelse, "att han skulle komma att sakna oss" m.m.

När jag började 1962 fanns ingen permanent anesthesiolog. Arbetet var ganska krävande eftersom jag själv fick ta ansvar för narkosformen. Stig Malmgren, läkare på mottagningen, skulle jag få ropa på om det krisade. Jag minns en 40-årig sjöman med rött hår, som hade extra svårt att somna på stora doser pentothal. Det var nog enda gången som han behövde ge mig sitt stöd.

Om patienten var mycket gammal eller inte hade tillfredsställande EKG, så kunde jag rådfråga Torsten Gordh på KS, sedermera Sveriges första anestesiprofessor, per telefon. En gång skickades Karl-Erik Olsson, senare ortopedläkare i Karlskrona, som en hjälpande hand. Fullfjädrad narkosläkare var han nog inte. Patienten vaknade för tidigt och professor Friberg röt i och sa några väl valda ord. Karl-Erik kom en andra gång och presenterade sig då för Friberg som om det var första gången han besökte oss. Duktiga men konfliktradda Karl-Erik i ett nötskal.

Vid ett tillfälle råkade ena delen av Walldius knäprotes bli osteril under operationen, men efter att den kokades 2 minuter i en kastrull så tyckte Friberg att den var godkänd.

Det fanns inte så många anesthesiologer i början av 60-talet, yrket var ungt. Efter några år tjänstgjorde Jan Eklund två dagar i veckan och senare permanent. Mitt sista år på NBI tjänstgjorde Magna Andréen som narkosläkare.

Operatörerna, som hade blivit bortskämda, klagade på att det tog längre tid mellan operationerna när en narkosläkare var inblandad.

Min första patient jag sövde och intubade på NBI, så klart med fjärilar i magen, var kända och populära skådespelerskan Rut Holm, född år 1900. Jag har ett särskilt roligt minne av henne. Någon gång på 40-talet när pappa hade varit i Borgholm, så hade han köpt en grammofonskiva (Sonora) med denna komiker. Från finrummet, där stora amerikanska grammofonen med ben var placerad, hördes hennes skarpa röst och skratt som överraskade och roade hela familjen.

Jag gick under smeknamnet FNUX, vilket var min notering i journalerna, som betydde Fluothan, lustgas N_2O , intubation och muskel-relaxantia, alltså inte akronymt.

Vi korstestade själva patientens blod med det blod som patienten eventuellt skulle få under operation. En sjuksköterska blandade blodet på en glasbricka och en läkare, som man fick tjata på, skulle testa det i mikroskop för att se att det inte fanns antikroppar, vi sade "myntullar". Jag minns att Anders Hakelius var särskilt svårflirtad. På andra kliniker gjordes detta på laboratorium.

Ibland kunde jag uppleva att jag kommit till "stenåldern". För Stockholmssjukhusen hade sämre resurser än vad jag hade erfarenhet av. Bukdukar tvättades och översköterskan sydde i röntgenplattor för hand, här återanvändes begagnat operationslinne och här köptes inga talkade, färdigpackade och sterila handskar minsann, utan det arbetet fick vi göra själva. I källaren fanns ett pyttelitet rum med talk på både väggar och golv. Där stoppade man in tvättade och torkade handskar i en låda med talk, som sedan autoklaverades på operation. Jag fick kraftiga nysattacker av talken, så jag kom lätt undan proceduren.

På Teneriffa hade jag 1959 träffat en Saab-konstruktör Wahlgren och hans fru. Han hade pensionerats och fick som avskedsgåva ett porträtt som målats av en mycket känd svensk konstnär, vilket paret inte gillade. De hade hittat en autodidakt på Teneriffa som de anlätade med bättre resultat. Jag nappade på rekommendationen och efter tre timmars sittning kom en hygglig avbild för 100 kr.

Paret berättade att de hade en adoptivdotter som arbetade som narkosköterska på Norrbackainstitutet. Då kände jag inte till Norrbackas existens. 1962 när jag började på NBI, visade det sig att den narkosköterska som jag efterträdde var deras dotter.

I huset fanns en stor salong med stjärnparkett och flera soffgrupper i rokokostil. Genom denna vackra sal passerade vi för att hänga av våra ytterkläder. När skolan hade lagts ner, så auktionerades alla möbler, tavlor, mat- och kaffeservice och mycket silver ut. Auktionen skedde en påskafton när personalen var ledig. Jag hade dåligt med pengar, men glädjande så kunde jag köpa två rokokostolar i valnöt.

Vi hade många barn som gipsades var tredje vecka i narkos. Det var klumpfötter och nedkissade höftluxationer, som gjorde att gipsen måste bytas, på grund av att de växte.

Jag minns särskilt Svenne Hedlund, ca tio år, som opererades för skolios och låg länge i "gipsvagg". Av någon behjärtansvärd anledning så hälsade jag på honom ganska ofta på barnavdelningen. För några år sedan överrumplade jag honom på Ålandsfärjan där Hep Stars

spelade. Han blev överraskad att träffa en gammal sjuksköterska som hade sövt honom för 60 år sedan. Tyvärr var han besviken på operationsresultatet.

Ett annat fall jag minns var en pojke i 10-årsåldern som hade cyklat omkull och fått knäet gipsat, men man hade då missat att röntga höften, vilket resulterade i generande hälta. Vid 25-års ålder gjordes en benförkortning av det friska benet på NBI. Sjukhusvistelsen för honom blev 6 månader lång.

Han hade sin Amazon på Norrbackas parkering och undrade om jag på min fritid ville köra hans bil och göra utflykter under hans rehabiliteringstid. Det roade mig att köra omkring i Stockholm. Utflykterna blev i början till de lättare målen, Drottningholms slott och Fiskartorpet. Han var optiker och jag fick sedan mina glasögon till reducerade priser. Därefter blev jag bilsugen och köpte en gammal Morris Minor med halv bensintank för 30 kr av Acek Jernberger, ortoped på NBI, som bodde i Rimbo och ville skaffa ny bil. Nästa bil som han sålde till mig var en Vauxhall med röd skinnklädsel för 300 kr. Den tredje bilen jag köpte av honom var en Saab tvåtaktare för 3000 kr. Hans stora fritidsintresse kan man förstå var att mecka med gamla bilar. Acek avled 2019, 91 år.

Professor Sten Friberg med 'Flickorna på Operation' Christina, jag, Gun-Britt? Och Lillemor, 1969. Lucia-glögg i läkarnas jour- och omklädningsrum. Den unkna svettlukten försvann av glöggångorna.

Bild 2. Karin Åhlin lägger upp en patient som ska opereras för höftfraktur.

Du-reformen, som Bror Rexed, Medicinalstyrelsen, införde 1967, var svår för oss i början att rätta oss efter. Lillemor, som kom till oss från barnavdelningen, där redan alla sa du, underlättade den proceduren för oss. Vi hade för konservativa tankar.

Professor Friberg kom en morgon och mötte en elev i trappan som sade hej, hej. Det skulle hon inte ha gjort. Syster Kerstin fick rapport om att ta en diskussion med eleven. Jag minns särskilt Ulf Nilsonne som föreslog Du till sin sekreterare på hennes födelsedagsfest. På måndagen var det redan glömt. Orsaken kunde varit ovanan. Ulf Nilsonne hade en särskild förmåga att kunna lyssna till en underordnads bekymmer, om det så gällde arbete eller privat.

Nilsonne hade varit i Ryssland och studerat transplantation av ben till patienter med osteosarcom. En natt blev Dr Thulin och jag kallade till Blackebergs sjukhus för att operera bort lårbenet på en man som nyligen avlidit. Jag minns ett vårdbiträde på Sabbatsberg som blev transplanterad med gott resultat och som t.o.m. visades upp på läkarstämman. För lilla

Gunilla från Västerås på vilken gjordes samma operation gick det sämre.

Professor Carl Hirsch, som efterträdde Sten Friberg 1969, kom från framstående Sahlgrenska och ville med stor entusiasm utveckla både forskning och operationskapacitet på NBI. Han opererade ofta två höftosteotomier på en dag. Det var stimulerande att arbeta med honom. Han ville naturligtvis bygga om operationsavdelningen och efter arbetsdagen var jag med om att projektera en tredje operationssal.

Hirsch var gift med skådespelaren Anita Björk. Han framhävde, att efter föreställningen på Dramaten gick de på restaurang och åt till sent på natten. Jag frågade hans sonhustru, som var sekreterare, hur han orkade. Hon sade, "det är bara ett önsketänkande".

I anslutning till operationssalen fanns ett stort utrymme mellan hiss och ytterdörr s.k. sänghall, vilket var vårt förberedelserum, där patienterna i lugn och ro skulle få kanyl i armen och informeras av vad som komma skulle. Här klafsade kandidaterna igenom med sina smutsiga ytterskor, som kunde lukta häst, till sina lektioner. Så småningom vann sterilitets-tänket och lektionerna flyttades till KS.

Nu kom även det gedigna biblioteket i farozonen. Det sköttes av en gammal pensionär, Karin, som omhuldade dessa böcker med största intresse och som blev förtvivlad när dyrgriparna packades i flyttlådor. Föreläsningssalen blev apparatrum och biblioteket nyttjades som kafferum.

Hirsch krävde att vi stod på tå, så att han omedelbart kunde börja operera. En gång blev vår väntan på honom så lång, vilket han fick bassning för.

En morgon när personalen kom in på salen satt han ensam färdigtvättad med händerna i luften. Skulle han ge igen? Nej det tror jag inte. Han skulle operera en viktig kollega så han satt nog och filosoferade om kommande operation eller så var tankarna borta i en annan värld.

Vi hade många barn som opererades och att sticka och sätta in en kanyl i de små blodkärlen gjordes med en viss obehaglig känsla. Narkosslangar och ansiktsmasker var svarta och de kunde skrämma vem som helst. Tillverkaren kunde inte göra dem i glada färger eftersom de skall vara antistatiska.

Man fick leka elefantsnabel med slangen som blåste ut gaser i stället för att lägga en svart mask över ansiktet. Min käpphäst eller stora önskan var att barnen inte skulle gråta före operationen. Till skillnad från vuxna kunde reningsfilter inte användas på barn, vilket gjorde att 80 % av hälsofarliga gaser blåstes ut genom en ventil från narkosapparaten intill narkosköterskan som dessutom satt omhändertagen bakom ett operationslakan och kollade puls och blodtryck. Det gjorde att jag fick utslag på hela kroppen och 40 graders feber, dessutom var alla mina leder ur funktion. Efter en dags undersökning på KS akutmottagning remitterades jag till infektionskliniken på Danderyds sjukhus med diagnos Röda hund. Dr. Pettersson smålog när han läste remissen. Jag låg inne i 10 dagar och för mig var det svårt att tolerera att bli matad, tvättad och få tänderna borstade. På samma avdelning fanns en narkosköterska som var patient med samma symtom. Forskningen då kände inte så väl till gasernas biverkningar. Överläkarens beslut var att narkosgaserna orsakade min allergiska reaktion.

Redan 1970 presenterades en dansk forskning med 800 narkosläkare och sjuksköterskor, som påvisade att det förekom fler missfall i den gruppen, men då sa Torsten Gordh: "Ingen risk på moderna sjukhus". Narkospersonal hade länge klagat på trötthet, illamående och huvudvärk och ofta förekom missfall, vilket även jag utsattes för. Då nonchalerade många läkare gasernas biverkningar.

1972 utfärdade Socialstyrelsen rekommendationer, där Torsten Gordh var sakkunnig, att alla narkosgaser skulle ledas ut i ett särskilt ventilationssystem, men då hade jag några månader tidigare slutat på NBI. Arbetarskyddsstyrelsen var inkopplad redan 1967, men det tog lång tid innan alla instanser hade kommit till beslut.

Norrbackainstitutets ortopediska klinik flyttades till Karolinska Sjukhuset 1980.

När jag arbetade på NBI fick jag förmånen att åka på flera studiebesök utomlands. Professor Friberg skickade mig till Royal National Orthopedic Hospital i London, där doctor Karl Nissen och syster Dicker visade deras operationsrutiner m.m. Karl Nissen var i Stockholm på ett möte en tid efter och sökte mig, för han visste att jag ville arbeta utomlands. Jag var på Öland på semester, så det blev inget arbete i London för mig. Ville gärna återknyta till min 10-månads au pair-tid i London 1954.

Några år senare skickade min dåvarande chef, professor Hirsch, mig till dr. Muller i San Francisco, där jag bl.a. fick närvara vid en höftledsoperation, (hip replacement). Sådana operationer gjordes nästan varje dag hos oss, men rutinerna där var något annorlunda. Jag besökte även ett barnsjukhus, som mina släktingar i San Francisco gav bistånd till. De två resorna gav mig många värdefulla kunskaper och minnen.

En vecka efter att jag skrivits ut från Danderyds sjukhus, fick jag förfrågan att börja arbeta på Landstingets Inköpscentral i Solna. Eftersom hälsan gick före, så gick det snabbt att tacka ja till tjänsten som produktchef för kirurgiska instrument samt ortopediska implantat i samarbete med Zimmer International i Warszawa. Att hantera prognoser för 2000 instrument, marginaler, påslag och moms var naturligtvis helt nytt och en utmaning. Min anställning började med att åka till Zimmer, där jag möttes i Chicago av deras privata plan.

Att som kvinna leda tre säljare i mogen ålder var också en utmaning. Affärsresorna blev många både i Norden och USA. Det var stora AAOS- konferenser i USA, där jag deltog ett flertal gånger bland 10 000 deltagare. På den kolossala utställningen gällde det att hitta bra säljande produkter för den svenska marknaden. Jag importerade Halo West som blev stor succé och inhandlades av de flesta sjukhus.

Efter 17 år på LIC öppnade jag egen firma 1989, F.A. Orthopedic Products, som jag arbetade själv med i 20 år. Sträck- och höglägeskälke Florence och Lassekudden var mina huvudsakliga produkter, vilka används på svenska sjukhus. Anledningen till att företaget tvingades säljas var att jag skulle segla på Tahiti i 3 veckor och då var jag plötsligt 76 år

Om jag blickar tillbaka så känner jag stor glädje och tillfredsställelse av min långa erfarenhet.